

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ

*Павлічко Віта
Науковий керівник – доц. Свистун Ніна*

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ НЕРОЗЧЛЕНОВАНОЇ СТРУКТУРИ З ПРИСЛІВНИМ ЗВ'ЯЗКОМ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ М. КІДРУКА «ДОКИ СВІТЛО НЕ ЗГАСНЕ НАЗАВЖДИ» ТА «ЗАЗИРНИ У МОЇ СНИ»)

Постановка проблеми. Складні речення часто були об'єктом дослідження багатьох лінгвістів. Зараз їх розглядають у єдності двох аспектів: системного і текстового. Особливу увагу надають саме функціям речень цього типу в тексті, однак функціонування складнопідрядних речень у художньому тексті потребує більш вичерпного дослідження.

Сучасні мовознавці трактують складнопідрядне речення (СПР) як таке, в якому предикативні частини граматично залежні одна від одної: одна з них є головною, інша – підрядною. Речення, яке складається з двох або більше предикативних частин, поєднаних підрядним зв'язком структурно, семантично та інтонаційно за допомогою сполучників підрядності або сполучних слів та інших граматичних засобів, називається складнопідрядним.

Аналіз досліджень проблеми. Дослідження складнопідрядного речення залишається досі важливим завданням учених.

Теоретичні засади вивчення складнопідрядного речення були викладені у працях Є. Кроткевича, Л. Булаховського, Н. Валгіної, О. Мельничука, О. Пешковського, С. Смаль-Стоцького, В. Бабайцевої, В. Белошапкової, С. Крючкова, А. Медушевського, Л. Максимова, М. Поспелова, П. Фортунатова, І. Чередниченка.

Українськими лінгвістами II половини XX ст., які досліджують цю проблему, стали: С. Бевзенко, І. Вихованець, К. Городенська, І. Слинко, А. Загнітко, М. Каранська, Н. Гуйванюк, А. Кващук, М. Кобилянська, В. Кононенко, М. Русанівський, К. Шульжук та ін.

Незважаючи на те, що в українському мовознавстві є багато праць із теорії складних речень, однак недостатньо уваги приділено функціонуванню складнопідрядних речень у художній прозі сучасних письменників.

До конструкцій, які ще не зазнали всебічного аналізу, належать складнопідрядні речення нерозчленованої структури з прислівним зв'язком у творчості Макса Кідрука.

Актуальність нашої роботи зумовлена тим, що в українському мовознавстві відсутні праці, в яких досліджувалися структурні та семантичні особливості організації складнопідрядних речень нерозчленованого типу з прислівним зв'язком у творах Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди» та «Зазирни у мої сни».

Мета дослідження – виявити та описати структурно-семантичні особливості складнопідрядних речень нерозчленованої структури з прислівним зв'язком у романах Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди» та «Зазирни у мої сни».

Виклад основного матеріалу. Здавна вчені зазначали, що підрядні частини СПР можуть пояснювати або окремі слова в головному, або головне речення загалом.

Стаття М. Поспелова «Про граматичну природу складного речення» стала вагомим внеском у розвиток структурно-семантичної класифікації. Учений поділив СПР на два види: одночленні та двочленні структури [3, с. 25].

За найбільш сучасною класифікацією СПР поділяють на два розряди:

- 1) речення нерозчленованої структури (одночленні);
- 2) речення розчленованої структури (дwochленні).

У СПР нерозчленованої структури підрядна частина пояснює в головній одне опорне слово, незважаючи на те, яким членом речення воно виступає. Залежна частина поєднується з

незалежною за допомогою сполучників або сполучних слів. В одночленних СПР підрядній частині потрібне пояснення, доповнення.

У синтаксичній науці існують різні класифікації складнопідрядних речень нерозчленованої структури (К. Шульжука, І. Кручиніної та ін.), але ми поділяємо думку чернівецьких синтаксистів (М. Кобилянської, Н. Гуйванюк та І. Слинька), які розмежували ці речення на два типи: з прислівним та кореляційним зв'язком [4].

Зважаючи на мету роботи, ми розглянемо складнопідрядні речення нерозчленованого типу з прислівним зв'язком.

Предбачуваний підрядний зв'язок, зумовлений властивостями опорного слова в головній частині, називають прислівним.

Речення з прислівним зв'язком за характером опорного слова поділяють на:

- присубстантивно-означальні;
- з'ясувальні.

Присубстантивно-означальні складнопідрядні речення – це такі речення, в яких підрядна частина приєднується до головної за допомогою сполучних слів який, чий, котрий, що, де, куди, звідки, коли тощо. Наприклад: А тоді повернула голову та гукнула в той бік, звідки долинали голоси [1, с. 186]; Висновок не є діагнозом і потребує подальшої консультації з лікарем, який направив на обстеження [2, с. 106].

Присубстантивно-означальні речення поділяють на:

- власне означальні;
- видільно-означальні;
- якісно-означальні.

Власне означальні речення – це такі складнопідрядні речення, у яких підрядна частина пояснює у головній одне опорне слово – іменник.

В аналізованому творі можемо знайти такі приклади: За музичною школою починався схил, який у міру наближення до Князя Володимира крутішав [1, с. 27]; Але вона не могла сказати «добрий день» хлопцеві, який на вигляд був молодшим за Інді [1, с. 303]; Кирило Мазур перевів погляд на Єву, яка не припиняла дрібно тремтіти [2, с. 31]; Відшукав мелодію, яка точно не звучала на пляжі два роки тому [2, с. 59]. У цих реченнях підрядна частина знаходиться у постпозиції щодо головної.

Речення, де підрядна частина знаходиться в інтерпозиції, представлені такими прикладами: Метелик, який обсмалив красечки крил, нізачо не наблизиться до вогнища вдруге [2, с. 74]; Чисельність поліцейських і федеральних агентів, які загинули у Вашингтонському метрополітені, зросла до 13 осіб [2, с. 242].

Варто зазначити, що в усіх видах присубстантивно-означальних речень підрядна частина ніколи не буває в препозиції щодо головної.

Видільно-означальні речення – це такі складнопідрядні речення, у яких підрядна частина пояснює в головній моделі той + ім., та + ім., те + ім., ті + ім. Наприклад: Сидів зогинцем під кущем ялівцю й раз по раз скоса поглипував у той бік, де простяглася темрява [1, с. 274]; Рута повернулася набік, згорнулася калачиком і подумки перемістилася в той день, коли загинув Ілля [1, с. 415]; Це не та проблема, яку може вирішити кардіолог [2, с. 50]; Це та мова, якою спілкується королева Британії [2, с. 166]; Я відірвав погляд від екрана ноутбука й повів головою в той бік, де вмовився Теодор [2, с. 456].

Якісно-означальні речення – це такі складнопідрядні речення, у яких підрядна частина пояснює в головній сполуки такий + ім., така + ім., таке + ім., такі + ім.

Цей вид речень не був зафіксований у досліджуваних текстах у «чистому вигляді», а лише в складі багатокomпонентних складнопідрядних речень та складних синтаксичних конструкцій.

З'ясувальні речення – це такі речення, у яких підрядна частина пояснює в головній одне опорне слово, найчастіше – дієслово, рідше – слова категорії стану. Наприклад: Я розумію, що більше консультацій не буде [1, с. 151]; Я не знав, що так буде [2, с. 165].

З'ясувальні речення поділяють на два підтипи:

- з непитальною підрядною частиною;
- з питальною підрядною частиною.

- «Найпридатнішим сполучником для приєднання підрядних частин до опорних слів є що, бо він семантично неспеціалізований і стилістично нейтральний» [4, с. 497].

У з'ясувальних реченнях підрядна частина виступає лише після головної.

Основні семантичні групи опорних слів такі:

- Слова зі значенням мови, повідомлення, передачі інформації: говорити, заявляти, доповідати, передавати, сказати, натякати, мовчати, шепотіти тощо. Наприклад: Тобто ти хочеш сказати, що я не маю підстав запитати? [1, с. 266].

- Слова зі значенням сприймання, одержання інформації: слухати, дивитись, бачити, спостерігати, видно, чути, помітно тощо. Наприклад: Крізь напівпрозорі двері з електричним замком було видно, як Тео і Меллорі Хардисон схилилися над столом, ледь не торкаючись лобами [2, с. 363].

- Слова зі значенням мислення, роздумів, знання, пам'яті: думати, мислити, пам'ятати, вважати, знати, забути, відомо, зрозуміло тощо. Наприклад: Вона добре пам'ятала, коли вони з'явилися [1, с. 211].

- Слова зі значенням внутрішнього стану, почуття: турбуватися, боятися, відчувати, приємно, жаль, шкода тощо. Наприклад: Я засинала, опинялась у зруйнованому Рівному й відчувала, як вони нишпорять, шукаючи мене [1, с. 366].

- Слова з оцінним значенням: добре, правильно, цікаво, важливо, неймовірно, погано, дивно тощо. Наприклад: Тобі цікаво, чому так? [1, с. 346].

- Слова зі значенням буття, виявлення: буває, трапляється, виходить, виявляється тощо. З'ясувальних речень із такими опорними словами не було виявлено [4, с. 498].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, спостереження за функціонуванням складнопідрядних речень нерозчленованого типу з прислівним зв'язком у романах Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди» та «Зазирни у мої сни» засвідчує їх широку уживаність. Такі речення допомагають створити особливий, неповторний світ письменника, де відкриваються його думки, переживання, враження від людей і ситуацій. Продовжуючи дослідження в цьому напрямі, можна описати особливості функціонування складнопідрядних речень цього типу в складі багатокomпонентних складнопідрядних речень та складних синтаксичних конструкцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 560 с.
2. Кідрук М. Зазирни у мої сни: роман. 2-ге вид. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 528 с.
3. Поспелов М. С. Складнопідрядне речення і основні особливості його будови. Українська мова і література в школі. 1983. № 1. С. 23–28.
4. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.

Фількевич Катерина

Науковий керівник – доц. Панчук Галина

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНТРОПОНІМІВ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Фонові знання відіграють важливу роль при перекладі етнолексики іноземною мовою. Більше того, проблема передачі таких онімів властива всім мовам світу, оскільки їхня смислова структура є складною, а етимологія та форми можуть містити виняткові особливості на різних рівнях. Більша частина цих властивостей при перекладі власної назви зникає, і їх незнання чи ігнорування лише ускладнює ідентифікацію референта [6, с. 37].

Особливості передачі онімів англійською мовою стали предметом зацікавлень лінгвістів і перекладознавців ще з кінця минулого століття. Дослідження інформації, закодованої у власних